

УДК 327.82“1919/1920”(477:485)(091)
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/3.20>

Коваль О.О.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ДІЯЛЬНІСТЬ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УНР У ШВЕЦІЇ: ВЗАЄМОДІЯ БЕЗ ВИЗНАННЯ

Одним з малознаних епізодів міжнародної діяльності Української Народної Республіки є досвід Надзвичайної дипломатичної Місії УНР у Швеції і Норвегії, яка у часі визвольної боротьби наполегливо відстоювала українські позиції на арені нейтральних держав. У даному дослідженні йдеться про мету, завдання та зміст діяльності дипломатичної Місії УНР у Швеції з акцентом на можливостях взаємодії зі шведським урядом в умовах невизнання ним УНР як самостійної держави.

Незважаючи на ряд викликів, які поставали в роботі українських дипломатів, Місії з перемінним успіхом вдавалось висвітлювати українську проблему у Швеції та заручитись підтримкою провідної політичної сили країни. Зокрема, йдеться про активну співпрацю з Соціал-демократичною партією Швеції та редакторами «Social-Demokraten» (друкованого органу соціал-демократів у Швеції).

В аналітиці діяльності дипломатичної Місії УНР враховується фактор надскладних геополітичних умов, які мали вплив на роботу установи. Передусім те, що держава перебувала у стані війни, а столиця переходила з рук у руки ворогуючих сторін. Саме в цей неспокійний час вірчі грамоти очільника дипломатичної Місії у Швеції Костя Лоського були укладені у Вінниці 12 лютого 1919 р., коли місто впродовж двох місяців мало статус тимчасової столиці УНР.

У лютому 1920 р. українська дипломатична Місія у Швеції припинила своє існування в умовах фактичної втрати державності, коли УНР окупували більшовики. У дослідженні аналізується питання подальшої комунікації уряду УНР в екзилі з урядом Швеції та долі діячів Місії, які після офіційного її припинення продовжували власну «дипломатичну Місію» у науковій, культурній та інших сферах.

У підсумку статті аналізуються результати виконання ключових завдань Місії у Швеції та значення її діяльності. Довгостроковим результатом роботи дипломатичної Місії УНР у Скандинавії було те, що у 1940-х рр. тут досить швидко сформувалось об'єднання «Українська громада», філії якого діяли в Стокгольмі, Мальме й Оребру. Таким чином, спадок дипломатичної Місії був збережений та поширений на локальному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: Дипломатична Місія УНР, К. Лоський, В. Темницький, Соціал-демократична партія Швеції, газета «Social-Demokraten».

Постановка проблеми. З моменту заснування дипломатичної служби УНР, її пріоритетним завданням було світове визнання України як незалежної європейської держави та рівноправного партнера в дипломатичних відносинах. Надзавданням у складних умовах більшовицької агресії проти України був захист щойно здобутої державної самостійності, висвітлення і відстоювання української ідеї у світі. Окрім того, українські дипломати намагалися опікуватися своїми громадянами за кордоном, налагоджувати двосторонні зв'язки.

Значною проблемою у виконанні поставлених цілей було тривале невизнання УНР європейськими державами та фактично напівофіційна діяльність дипломатичних Місій у цих країнах.

Складалась ситуація, коли Місія працювала за відома уряду, який офіційно не визнавав країну, яку представляли дипломати. Такого штибу історія склалася у відносинах УНР та Шведського королівства.

Досвід Надзвичайної дипломатичної Місії УНР у Швеції і Норвегії, яка у часі визвольної боротьби наполегливо відстоювала українські позиції на арені нейтральних держав (пріоритетно – у Швеції), є одним з малознаних епізодів в історії українсько-шведських відносин міжвоєнного часу. Ця досить коротка у часі взаємодія без визнання долала багато викликів, однак мала вагоме значення для подальшого формування української громади у Швеції. Саме тому ця проблема потребує ґрунтовного документального

дослідження з метою увиразнення тягlosti між-державних стосунків сучасних Швеції та України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність дипломатів УНР у Швеції як об'єкт дослідження можна розділити на 2 блоки: Місія доби Гетьманату та Місія Директорії. Дипломатія періоду Української Держави вже частково висвітлювалася українськими дослідниками (В. Степанов, І. Матяш). З їхніх праць докладно відомо про заснування Надзвичайної дипломатичної Місії у Скандинавії, її склад та діяльність під керівництвом Б. Баженова тощо. Малодослідженою є діяльність Місії періоду Директорії, яка юридично продовжувала діяльність попередників, але по факту змушена була заново будувати мости взаємодії у Швеції. Побіжно цю тему описував вже згаданий дослідник В. Степанов. Документи, суміжні за темою дослідження, опубліковані у збірнику «Архів Української Народної Республіки. Міністерство закордонних справ» у розділі канцелярії Міністра закордонних справ УНР Андрія Ніковського (травень 1920 – грудень 1921).

Попередні результати нашого дослідження із зазначеної теми презентовані у доповіді «“Safe Harbor” of the Ukrainian Revolution: the Diplomatic Mission of the Ukrainian People’s Republic in Scandinavia (1918-1921)» на науковій міжнародній конференції «CBEES Annual Conference 2021 – With and After Empire: Enduring Pasts Across the Local and the Global», the Centre for Baltic and East European Studies (CBEES). Södertörn University, Stockholm, Sweden; 26-26.11.2021.

У даній статті вперше публікуються документи фонду №3513 «Дипломатична Місія Української Народної Республіки в Скандинавії, мм. Гельсінґфорс (Фінляндія), Стокгольм (Швеція)», який зберігається у ЦДАВО України. Він містить справи за 1919–1920 рр., серед яких – листування голови дипломатичної Місії УНР в Скандинавії з Міністерством Закордонних Справ УНР. Ці документи є цінним першоджерелом, яке дозволяє зрозуміти формат організації роботи Місії, персональний склад, стан справ та дипломатичну позицію тощо.

Також вперше опрацьовано спогади В. Косаренко-Косаревича, громадського та політичного діяча, учасника дипломатичної Місії УНР у Скандинавії доби Гетьманату. Вони були опубліковані у Віснику ООЧСУ (Нью-Йорк) у 1955 р., тож з погляду часу містять ряд зауваг, роздумів та висновків стосовно роботи українських дипломатів у Швеції в період Визвольних змагань. У дослідженні послуговуємось також публікаціями з газети «Скандинавські вісті», що виходила

друком у Стокгольмі у 1950-80-х рр. Квартальник видавала і редагувала Управа Української Громади в Скандинавії, неодноразово згадуючи про час Української революції та дипломатичну Місію зокрема.

На жаль, у дослідженні маємо зважати, що багато документів з фондів МЗС УНР та дипломатичної Місії у Скандинавії втрачено ще під час Визвольних змагань. Це фіксує Кость Лоський, голова Надзвичайної дипломатичної Місії УНР у Швеції та Норвегії, у листі до Міністра закордонних справ УНР №461 від 14.10.1919 [1]. В умовах сучасного воєнного стану це прочитується з цілковитим розумінням, тож справа опрацювання невідомих раніше документів набуває значної ваги.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є висвітлення діяльності дипломатичної Місії УНР у Швеції у 1919–1920 рр. У статті передбачаються такі завдання: описати склад та ключові цілі роботи Місії; проаналізувати виклики, які поставали у її діяльності; дослідити підтримку Місії у Швеції з боку соціал-демократів як провідної політичної сили в уряді та країні; визначити результати і значення діяльності Місії.

Виклад основного матеріалу дослідження. За законом від 14 червня 1918 за кордоном розпочинали роботу посольства Української Держави, зокрема в країнах Скандинавії (очільник – Б. Баженов). У спогадах члена Місії В. Косаренка-Косаревича зафіксовано: «В «ИЗВЕСТИЯ-Х» ч. 232 від 24 жовтня 1918 р. подана до відома ось яка вістка з Києва 22 жовтня: «Вчора до Швеції виїхала Надзвичайна Місія в складі Генерала В. Баженова і Урядника Особливих доручень Косаренко-Косаревича» [2, с. 22].

Дипломати, що прибули у Скандинавію, ключовим завданням мали налагодження взаємин із нейтральними державами, зокрема – зі Швецією. В період діяльності Директорії контролюючі функції у сфері зовнішньої політики належали до компетенції Трудового конгресу (передпарламенту) і його коМісії із закордонних справ. У досліджуваний нами період МЗС очолювали К. Мацієвич (13 лютого – поч. квітня 1919), В. Темницький (9 квітня – 24 грудня 1919) та А. Лівіцький (до березня 1920) [3].

З січня 1919 р. Директорія інтенсивно формувала дипломатичну службу, пропри невизнання УНР і її дипломатичних представництв де-юре іншими державами. Надзвичайна Дипломатична Місія УНР в Швеції і Норвегії була сформована з такої ж Місії Української Держави. К.Лоський

у листі від 27 червня 1919 р. писав, що «мені, який за часи гетьманського Уряду займав посаду Повіреного в справах У.Д. в Фінляндії, було наказом Міністерства від 13 січня за №384 доручено завідування Місією, а наказом Директорії У.Н.Р. від 17 січня 1919 р. мене від згаданого числа було призначено Головою Місії в Швеції і Норвегії» [4].

Дипломатична Місія УНР розмістилась у Стокгольмі на Дроттнінггатан (Drottninggatan), 83, а керівник оселився в помешканні на Карлбергсвеген (Karlbergsvagen), 43b. З 1 жовтня 1919 р. остання адреса стала спільною з канцелярією Місії [5, с. 5].

К. Лоський прибув до Стокгольма в кінці лютого – на початку березня. Зокрема, 5 березня 1919 р. у листі №7 до Міністра закордонних справ УНР, голова дипломатичної Місії звітував про те що, днем раніше він представився Міністрові закордонних справ Швеції п. Гелльнерові [6].

11 березня 1919 р. на бланку Місії Міністерству закордонних справ Швеції було повідомлено про те, що «склад її цілком змінений і всі особи, що раніше служили в ній, починаючи від Голови Місії п.Баженова, нині не знаходяться на службі Української Республіки. Нині склад Місії ось такий:

- 1) Голова Місії Костянтин Лоський
- 2) Секретар Місії Йосип Майданюк».

Підписи голови та секретаря Місії були скріплені печаткою із зображенням тризуба та надписом «Українська Дипломатична Місія в Скандинавії», а надрукований український текст супроводжувався бездоганим рукописним перекладом шведською [5, с. 5]. Важливо зауважити, що у квітні Місія змінила своє найменування, та, відповідно бланк і печатку, якими послуговувались надалі. Бланк містив у лівому верхньому куті напис українською або французькою: «НАДЗВИЧАЙНА ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ, УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В ШВЕЦІЇ І НОРВЕГІЇ». Такий самий напис французькою містився на печатці із центральним зображенням тризуба.

17 квітня 1919 р. К. Лоський передав до міністерства закордонних справ Швеції свої вірчі грамоти. Вони особливо цікаві для дослідників, адже складені у Вінниці 12 лютого 1919 р., коли місто впродовж двох місяців мало статус тимчасової столиці УНР. До того ж, вони завірені наступного дня після відставки міністра закордонних справ В. Чехівського, а тому підписані замість міністра О. Карпинським [5, с. 7].

Зразок найменування офіційного бланку Надзвичайної Дипломатичної Місії УНР у Швеції та Норвегії та печатка Місії у Стокгольмі, якими послуговувались у 1919–1920 рр. [7]

Станом на червень 1919 р. на службі у складі дипломатичної Місії УНР у Швеції перебували 5 осіб:

1. Радник др. М. Галушинський, призначений Міністерством від 17 січня 1919 р. з посади Секретаря Українського Посольства в Фінляндії.

2. Секретар Й. Майданюк, призначений від 13 січня 1919 р. наказом голови Місії від 20 лютого за №1, з посади аташе Українського Посольства в Фінляндії.

3. Аташе В. Суховецький, який був членом бувшої Місії Української Держави на посаді перекладача і якого Міністерством було залишено в складі Місії УНР без означення посади, наказом Голови від 10 квітня 1919 р. №5 було призначено на посаду Аташе.

4. Канцелярійний урядовець В. Кучабський, прийнятий на посаду за наказом Голови від 29 Березня 1919 р. №4 строком від 1 Квітня 1919 р.

5. Канцелярійний урядовець І. Прокоф'єва (Лоська), яку призначено від 13 Січня 1919 р. наказом Голови від 20 лютого №1 [4].

Склад Місії не був постійним і періодично змінювався. Так, Наказом від 30 Серпня 1919 р. Міністром Закордонних Справ В.Темницьким було звільнено Й. Майданюка, який був, крім іншого, автором перекладів на шведську мову [8]. З кінця березня і до 26 липня 1919 р. у складі Місії рахувався син Глави – І. Лоський, учасник бою під Крутами, а згодом співробітник Міністерства закордонних справ УНР. Наказом Міністерства закордонних справ УНР від 20 вересня 1919 р. В. Оренчука, генерального консула УНР у Мюнхені, було призначено секретарем Місії, але він так і залишився в Мюнхені через сімейні обставини [9].

У документах також зафіксована штатна платня урядовцям, яка в карбованцях становила «Радника – 5250, Секретаря – 3900, Аташе – 3175, кан.урядовця – 2775. Поки що це давало в місцевій валюті /при тій умові, що Фінансовій Агент

п. Супрун видавав гроші по рахункові – 90 коп. = 1 нім. марка, від 57 до 59 нім. марки = 1 фунт стерлінгів /ось-які суми: Радникові – від 1965 до 1770 швед. крон, Секретарю – від 1257 до 1285, Аташе – від 1040 до 1070, урядовцеві – від 894 до 920 шведських кр.» [4].

Розподіл обов'язків усередині Місії виглядав наступним чином: секретар відповідав за канцелярію та відносини з місцевою пресою; аташе забезпечував ведення діловодства французькою та був оператором набору на друкарській машинці тією ж мовою; урядовці Місії займалися веденням журналів вхідної та вихідної кореспонденції, перекладали тексти з іноземних мов, завідували грошовими книгами, касою тощо. Для радника особливих посадових обов'язків передбачено не було [4].

Голова Місії неодноразово зауважував, що для більш продуктивної роботи Місії необхідне пресове бюро. Тим не менш, Місії вдавалося своїми силами поширювати новини з України у шведській пресі. Механізм був злагоджений таким чином, що матеріали, які надходили з пресових бюр у Відні, Берліні, Парижі розглядалися головою Місії, обрані матеріали перекладалися урядовцями на шведську та надсилались до телеграмбюро в Стокгольмі, яке надсилало їх до всіх газет. Окрім того, канцелярія щоденно отримувала місцеві та європейські часописи, з яких витинали усе, що торкалося України. Причому, найбільш цінні пресові матеріали перекладалися українською та надсилалися до українських Місій інших країн. Книги і брошури, які видавалися Місією, розсилалися «по іншим чужоземним представництвам в Стокгольмі і Христіанії, по різних торговельним, культурно-просвітним і державним установам Швеції і Норвегії і по окремим особам, більш менш відомим в якій будь сфері діяльності» [10].

Все ж, головна мета зовнішньої політики УНР протягом 1919 р. залишалася незмінною – здобути міжнародне визнання та зовнішню допомогу в боротьбі проти більшовицької Росії. Це відобразилось у листуванні Місії з шведським зовнішньополітичним відомством. Так, у листі до міністра від 7 травня 1919 р. К. Лоський у зв'язку із військовими приготуваннями Польщі наголошував: «...що стосується Української Народної Республіки, то вона зосереджує всі свої сили для боротьби з більшовиками, у зв'язку з чим я висловлюю протест від імені мого Уряду проти неправдивих повідомлень Польщі та проти агресивної політики по відношенню до України, адже така політика заважає Українській Народній Рес-

публіці захищати себе та всю Європу від більшовицької загрози». Коли ж точилися бої між українськими військами і частинами Добровольчою армією генерала Денікіна, К. Лоський інформував про ситуацію в Києві і закликав: «Будучи впевнений, що всі ці насильства здійснюються без відома держав Європи та, зокрема, Антанти, і що остання не допомагала б генералу Денікіну, якби знала про те, що замість слугувати визволенню Росії її підтримка буде використана для знищення національної культури українського народу, я маю честь від імені Директорії Української Народної Республіки просити Вашу Високоповажність довести зазначені факти до відома Вашого високого Уряду та подати йому рішучий протест української Директорії проти російського вандалізму.» [5, с. 7].

Виконання цієї надважливої задачі утруднювалося та шкодилося тим, що більшість європейських держав, в тому числі Швеція, юридично не визнавали Українську Народну Республіку. І хоч уряд докладав чимало зусиль для налагодження взаємин з нейтральними країнами, ці відносини розвивалися поступово і пасивно. З одного боку, перешкождала Німеччина, яка не була зацікавлена в тому, щоб український уряд зближувався з нейтральною Скандинавією та з країнами Антанти. З іншого – українська дипломатія діяла не завжди послідовно.

Часто дослідники використовують термін «де-факто» коли йдеться про визнання Швецією УНР, але, на нашу думку, це твердження є суперечливим.

На користь цієї тези свідчать юридичні кроки, вчинені шведським МЗС. До прикладу, вірчі грамоти Б. Баженова (голови Місії УД), що зберігаються нині в Національному архіві Швеції, 16 жовтня 1918 р. були підписані міністром закордонних справ Д. Дорошенком і адресовані міністру закордонних справ Королівства Швеція, що на загал відповідало його статусу політичного представника. По прибуттю Б. Баженова до Стокгольму вже 29 жовтня 1918 р. його вірчі грамоти надійшли до міністерства закордонних справ Швеції, де рукою одного з його співробітників на них була зроблена відмітка: «До справи. Не потребує відповіді», адже сам факт вручення вірчих грамот міг трактуватися як міжнародне-правове визнання (де-юре) українського уряду [5, с. 2–3]. Але чи трактувався?

По факту, шведський уряд налагодив відносини з дипломатичною Місією, зареєструвавши її і даючи мовчазний дозвіл на діяльність. Але

сучасники наголошували, що про визнання УНР все ж не йшлося. Член Місії УД В. Косаренко-Косаревич у своїх спогадах згадував: «Шведське Міністерство Закордонних Справ поставилось до нас прихильно і пішло назустріч у визнанні нас дипломатичним представництвом «де-факто». Але й це управнювало нас до видавання українських паспортів, респектованих в цілій Скандинавії, отже й поза нею» [2, с. 22].

На цьому ж важливому моменті неодноразово наголошує голова Місії УНР у Швеції К. Лоський у свої листах до Міністерства закордонних справ УНР. Зокрема, 5 березня 1919 р., повідомляючи про представлення Міністрові Закордонних Справ Швеції п.Гельнерові, К.Лоський говорить: «Питання визнання Української Народньої Республіки з боку Швеції я поки що не підіймав, бо хочу дочекатись моменту, коли Швеція остаточно переконається, що Українська Республіка не опететка, якою вона тільки могла представлятись ... А дійсний факт невизнання якої робить смішним не того, кого не визнають, а того, хто не визнає». Причину такого байдужого ставлення до України він бачив у тому, що Уряд Швеції цілком не володів інформацією про УНР загалом та Директорію зокрема, і тому, що тривала «інспірація з боку російських кол, які обсіли цілий Стокгольм так, що він має вигляд мало не російського міста.» [6].

Більше того, ті короткі замітки, що з'являлися у шведській пресі, часто суперечили одна одній, і важко було зрозуміти їх зміст, не маючи хоча б поверхового знання українських справ. Дійшло до того, що «Міністр запитався в мене про те, якою частиною Української Армії керує генерал Денікін, які відносини нашого Уряду з гетьманом Скоропадським, чи наші цілі однакові з цілями правительств Колчака і Чайковського і т.и.» [6].

Коротко пояснивши стан справ в УНР, за словами К. Лоського, міністр виявив жвавий інтерес та прохав надавати актуальну інформацію про дальший хід подій в Україні. Важливо, що він також цікавився «як йдуть наші справи з Антантою, чи ми дуже зацікавлені признанням з її боку України, на що я відповів, що згідно останнім відомостям Антанта нас вже визнала, бо Україна факт, невизнання якого було б непорозумінням» [6].

Ця залежність шведського уряду від позиції Антанти пояснювалася тим, що Швеція, як і Норвегія, будучи нейтральною державою, економічно виграла під час Великої війни, ставши свого роду перехідними воротами між Англією та Росією. У документах канцелярії Андрія Ніковського, Міністра закордонних справ УНР

(травень 1920 – грудень 1921) фіксуємо підтвердження слів вище: «Щодо відношення Швеції та Норвегії до України, то у початку 1919 р. політичні і економічні чинники цих держав зацікавилися Україною, але не мали сміливости визнати Україну офіційно, чекаючи, поки Українська Народна Республіка буде визнана Антантою. Швеція охарактеризувала своє відношення України тільки признанням наших паспортів, прийомом шифрованих телеграм і т.и» [11, с. 148].

Не лише урядові кола Швеції мали сумніви щодо доцільності визнання УНР. Як свідчить сучасник, «Біля зівання зносин між Швецією і більшовиками витворилася ціла низка припущень, спорів і проповідань. Настрої шведської публіки розділені. Одні радіють, що нарешті позбудуться тієї пропаганди в краю, яка загрожує їх власному добробуту; другі, зв'язані з Росією торгівельними інтересами негодують і зробили навіть демонстрацію» [12, с. 31].

Питання загального добробуту у Швеції ставилось на порядок денний устами провідної політичної сили в країні – Соціал-демократичної партії Швеції (СДПШ далі). До співпраці з нею та залученні до спільної пресової роботи друкованого органу партії – газети «Social-Demokraten» зверталися представники обох Місій УНР. Вже згадний нами В.Косаренко-Косаревич писав, що «...після розриву Українського Національного Союзу з гетьманом, мав я розмови з головними редакторами «Social-Demokraten», органу соціал-демократів Швеції і Данії, Брантінгом та Боргбергом. У висліді тих розмов появилися в них статті в обороні української демократії, що найшли відгомін в усій європейській пресі» [12, с. 31].

Голова Місії УНР К.Лоський з початку свого призначення мав певні непорозуміння СДПШ, які описав наступно: «Приклавши зусілля до того, щоби вияснити причини байдужого відношення шведських соціал-демократів до України, я дізнався, що головною причиною було те, що після мого приїзду до Швеції, коли мені ще не були добре відомі місцеві відносини, до мене з'явився приведений бувшим Секретарем Місії Майданюком співробітник консервативної і мало розповсюдженої газети Aftonbladet, якому я й дав своє перше інтерв'ю. Наслідком цього було те, що й в дальшому тільки консервативні газети надсилали до мене інтерв'юверів, газета ж соціалістична не проявляла до українських справ жадного інтересу в певности, що ми ближче стоїмо до кругів реакційних, ніж до соціалістичних» [13]. Зрозумівши свою помилку, К. Лоський налагодив знайомства

з соціалістичними колами і, як результат, мав за честь надіслати інтерв'ю в газету «Social-Demokraten» з перекладом на українську мову. В дальшому газета висловила бажання отримувати як найбільш відомостей, статей і інтерв'ю про Українську Народну Республіку [13].

Надалі у жовтні 1919 р. він звітував Міністрові закордонних справ УНР про те, що «шведська партія соціал-демократів чим далі, тим більш прихильно відноситься до України, бо мені вдалося довести їй, що Україна є країна, де соціалізм /небольшевицький/ має найкращий ґрунт для свого еволюційного розвитку». Це зростання інтересу до України спостерігалось у тому, що стокгольмська газета «Social-Demokraten» щодня друкувала не тільки ті відомості, які надавала їй Місія, але й такі, які вважала корисним для України. К.Лоський пише: «Так, два дні підряд вона поміщає портрет Пана Головного отамана Петлюри: один учора при статті, яка надсилається мною при відношенні № 516, а другий сьогодні при відомостях про успіхи наших армій, який прикладаю при цьому» [14].

Члени Місії, відповідальні за поширення вістей з України у шведських газетах, користувалися прихильністю соціал-демократів у випадку, коли яку-небудь статтю необхідно було максимально розповсюдити серед читачів. Тоді їй надавали до газети «Social-Demokraten»: «Треба констатувати, що відмови в надрукованні чого-будь, що передається Місією, не буває.» [10].

Підтримка Місії УНР з боку ключової політичної сили Швеції все ж не переважувала ті виклики, які постійно поставали перед українськими дипломатами. Йдеться про складні геополітичні умови, в яких перебувала Українська Народна Республіка; відчутний вплив «російського імперського» як у шведському суспільстві, так і серед дипломатів різних країн; та не менш важливо – відсутність українців у Швеції. Останню причину К.Лоський як голова Місії вважав вирішальною у питанні діяльності консульської частини Місії, яка «не дає майже жадної праці через повну відсутність в Швеції українців». У цьому ж документі він підсумував: «вся взагалі діяльність Місії під моїм власним керівництвом великої політичної діяльності через мале значіння Швеції в загально-світовій політиці розвинути не може» [10].

Визнання того, що Місія не виконала ключових поставлених на неї цілей, хоч з інших причин, знаходимо у доповіді В.Темницького до Ради Народних Міністрів УНР через Міністерство закордонних справ УНР в Кам'янці-Подільському

«Про зміни в персональній складі надзв.дипл. Місії в Штокгольмі»:

«На підставі одержаних з різних сторін інформацій, що наша Місія в Скандинавії /Штокгольмі/ під головством п. К.Лоського не зуміла себе відповідно поставити і розвинути поважнішу діяльність, головню через невідповідний персональний склад Місії, повстало питання про зліквідування сеї Місії і передачу її агент нашій Місії в Копенгазі /др. Левицький/. Сю згадку підніс в Карльсбаді між иншим також голова Місії п.Лоський, просячись одночасно про перевід його на посла в Болгарії, або до Гішпанії, коли би туди посилалася Місія.

П. Лоський письмом з дня 15 серпня 1919 ч. 351 та 16 серпня 1919 ч. 352 запропонував був плян ліквідації Місії, з проєктами писем до него і акредитуючого письма до болгарського правительства...По довшій розвазі відхилив я пропозицію п.Лоського і поручив йому вертати назад до Штокгольму» [9].

Прохаючи про переведення, К.Лоський посилався на стан здоров'я для якого вважав шкідливим північний клімат. Він пропонував перевести його в одну з країн центральної або південної Європи, «а в разі неможливості – відкликати його з посади посла. Каже, що стан здоров'я все гірший і гірший і за думкою лікарів єдиний спосіб видужати це переїхати в інший клімат. Томі він планує не пізніше 15 грудня виїхати з Швеції». Але така його позиція ускладнювалася тим, що на той момент в Місії залишилися лише канцелярські урядовці і не було кому передати управління Місією [15].

Все ж від'їжджаючи зі Стокгольма у лютому 1920 р., К. Лоський повідомив Міністерству закордонних справ Швеції, що тимчасовим повіреним у справах залишається перший секретар Е. Козій, який до того обіймав посаду першого секретаря посольства УНР у Німеччині та щойно був переведений до шведської столиці. Втім, у цей час Місія вже остаточно позбулася свого призначення, а її ділова активність, судячи з обсягу документообігу, після піку в квітні 1919 року поступово занепадала [5, с. 8].

Зважаючи на це, у лютому 1920 р. керуючий Міністерством Закордонних справ звертався до колишнього секретаря Місії Й. Майданюка, який на той час відкрив приватне українське пресове бюро, і далі надсилати пресові матеріали про УНР до шведських газет [16].

Зазначимо, що шведська преса дуже багато писала про Україну, розвиваючи, таким чином,

українське питання серед шведського громадянства. Міністр закордонних справ А. Ніковський писав також, що: «В останні часи відношення Швеції також виявилось в допомозі медикаментами нашій інтернованій армії. Звичайно, це все, що можна було би вимагати від Швеції» [11, с. 148]. Тим не менш, Міністр спрямував подячний лист Його Королівській Високості Принцу Карлу Шведському з м. Гарнів (Польща) у грудні 1920 р., де писав «Уряд Республіки з найбільш глибоким признанням констатує, що дружні зносини минулого не забуті Шведським Народом... Уряд Республіки з свого боку просить ВАШУ ВИСОКІСТЬ зволити прийняти його найширшу подяку за санітарні матеріяли, що так доброзичливо були даровані ВАШОЮ ВИСОКІСТЮ [як Президентом Комітету Шведського Червоного Хреста – прим. авт.]. Ця гуманна допомога тим доцільнійша, що прийшла в час найтяжчих страждань Уряду Республіки і її Армії, яка захищаючи цілу Європу од большевицької руйнуючої навали, була змушена залишити тимчасово свою рідну землю, де колись союзні Україні Шведи разом з українськими козаками проливали кров за її свободу.» [17].

Військова поразка УНР у листопаді 1920 р. призвела до переходу її державних структур в еміграцію. Тоді ж Директорія УНР в екзилі зосередила свої зусилля на пропаганді державницьких прав перед Лігою Націй та іншими міжнародними організаціями й форумами. Уряд УНР в екзилі не полишав також зв'язків, закладених дипломатичною Місією у 1919–1920 рр. До прикладу, відзначаючи 60-річчя Уряду УНР в екзилі (1920–1980) «Керівник Ресорту Зовнішніх Справ УНР, проф. д-р Ярослав Рудницький, вислав урядам, що в 1917–1920 рр. вдержували дипломатичні зв'язки з Україною, а теж окремо Генеральному Секретареві ООН, меморандум-пригадку в справі колоніального статусу теперішньої Української Радянської Соціалістичної Республіки» [18].

Деякі з колишніх членів дипломатичної Місії УНР у Швеції намагалися продовжувати власну «дипломатичну Місію» у науковій, культурній та інших сферах після офіційного припинення служби. Яскравим прикладом цього є загаданий вище секретар Місії УНР у Стокгольмі, автор перекладів на шведську мову Й. Майданюк. По завершенню служби він залишився у Стокгольмі й займався малюванням як художник, абсолювент Краківської Академії Мистецтв. По його смерті у 1961 р. дружина переслала цінну бібліотеку, архів та малярські праці до Українського Музею-Архіву в Клівленді (США), де вони зберігаються досі [19].

Довгостроковим результатом роботи дипломатичної Місії УНР у Швеції було те, що у 1940-х рр. тут досить швидко сформувалось об'єднання «Українська громада». «Скандинавські вісті» писали: «Біля 1000 українців прибуло до Швеції з німецьких концентраційних таборів з європейського континенту літом 1945 р. Дальша група втікачів прибула з Фінляндії 1947 р. Вони належали початково до контингенту українців, що в р. 1934 заслані були до Карелії й які відтак мали можливість втечі до Фінляндії і Швеції» [20]. Українців у Швеції було небагато, та вони швидко вчилися принципам життя у злагоді держави добробуту: «Помимо різниць в віросповіданні, політичного– чи теж ідеологічного характеру, так поодинокі земляки, як і наше обєднання Українська громада – та філії в Стокгольмі, Мальме й Оребру, свідомо й зріло доказують на ділі що можна жити у взаємному розумінні і толеранції» [21].

Висновки. З січня 1919 р. Директорія інтенсивно формувала дипломатичну службу, пропри невизнання УНР і її дипломатичних представництв де-юре іншими державами. Надзвичайна Дипломатична Місія УНР в Швеції і Норвегії була сформована з такої ж Місії Української Держави та почала роботу з 13 січня 1919 р. за наказом Міністерства зовнішніх справ УНР за №384.

На українську дипломатичну Місію у Швеції покладалися такі функції:

- ведення політичних зносин з урядами нейтральних країн, зокрема Швеції;
- захист політичних і торговельних інтересів України за її межами;
- поширення та висвітлення інформації про Україну у шведських та інших європейських газетах;
- налагодження двосторонніх міждержавних відносин.

Місії вдалося частково виконати покладені на неї завдання. Зокрема, українські дипломати налагодили тісну співпрацю з провідною політичною силою у Швеції – соціал-демократами та редакцією їх партійної газети «Social-Demokraten», найвпливовішого друкованого видання у країні.

Виклики, які поставали перед Місією, призвели до того, що ключове завдання Місії – визнання УНР «де-юре», не було виконане. До причин невдач Місії відносять: складні геополітичні умови, в яких перебувала Україна; вплив «російського імперського» у шведському суспільстві та урядових колах; недостатню кваліфікацію працівників у складі Місії; нестачу державних видатків

на здійснення основної діяльності; відсутність українців у Швеції.

Тим не менше, діяльність дипломатичної Місії УНР у Швеції мала дуже важливе значення. Надаючи максимум актуальної інформації про стан справ в Україні, допомогла залучити санітарну допомогу зі Швеції у час інтернування Армії УНР. Деякі члени Місії тривалий час продовжували на громадських засадах збирати, оприлюднювати інформацію про Україну та у підтримку України, а закономірно у архівах та бібліотеках Швеції почав формуватись фонд україніки. Українські

дипломати також заклали основи для швидкого і безперешкодного формування української громади у Швеції під час Другої світової та налагодили двосторонні державні контакти для подальшої комунікації уряду УНР в екзилі.

Ставимо за завдання в подальшому дослідити шведську пресу, зокрема випуски газети «Social-Demokraten» за 1919-1920 рр. та докладніше вивчити приклади взаємодії уряду УНР в екзилі з урядом Швеції та, зокрема, з Соціал-демократичною партією Швеції як політичним лідером, у міжвоєнний час.

Список літератури:

1. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 52.
2. Косаренко-Косаревич В. Українська дипломатична Місія до Скандинавії // Вісник ООЧСУ (Нью-Йорк). 1955, квітень. С. 22–23.
3. Дипломатія. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24350
4. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 1.
5. Степанов В. Українська дипломатична Місія в Скандинавії (нарис історії). 9 с. URL: <https://sweden.mfa.gov.ua/news/824-ukrajinsyuka-diplomatichna-misija-v-skandinaviji-naris-istoriji>
6. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 62.
7. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2.
8. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 33.
9. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 53.
10. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 35.
11. Огляд сучасного міжнародного становища Української Народної Республіки і закордонної політики уряду (11 березня 1921) Андрій Ніковський, Міністр закордонних справ УНР (травень 1920 – грудень 1921). Архів Української Народної Республіки. Міністерство закордонних справ. Дипломатичні документи від Версальського до Ризького мирних договорів (1919–1921). Київ, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. 2016. 796 с.
12. Косаренко-Косаревич В. Українська дипломатична Місія до Скандинавії // Вісник ООЧСУ (Нью-Йорк). 1955, травень. С. 30–31.
13. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 50.
14. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 36.
15. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 34.
16. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 47.
17. ЦДАВО України. Ф. 3513. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 59.
18. Державний центр УНРеспубліки в справі северенности України. Скандинавські вісті (Стокгольм). 1980. Ч. 49. С. 24.
19. Цінне надбання. Свобода. 18.05.1963. С. 3.
20. Густавсон С. Українські поселенці в Швеції. Скандинавські вісті (Стокгольм). 1987. Ч. 65/66. С. 29.
21. Будяк Г. Моя поїздка в Мальме й Осльо. Скандинавські вісті (Стокгольм). 1984. Ч. 57. С. 21.

Koval O.O. ACTIVITIES OF THE UPR DIPLOMATIC MISSION IN SWEDEN: INTERACTION WITHOUT RECOGNITION

One of the episodes is the legacy of the UPR diplomatic mission in Scandinavia, which persistently defended the Ukrainian position in the arena of neutral states in severe storms of liberation struggle. This study deals with the objectives, tasks and experience of the UPR diplomatic mission in Scandinavia and, in particular, in Sweden. We emphasize the possibilities of cooperation with the Swedish government in the face of its non-recognition of the UPR as an independent state.

Despite this, the Mission managed to cover the Ukrainian problem in Sweden with variable success. A separate place is given to this issue in our study. In particular, it is about the cooperation with the editors of the “Social-Demokraten” (the body of the Social Democrats in Sweden).

The activity analysis of the UPR diplomatic mission takes into account the factor of extremely difficult geopolitical conditions that affected the work of the institution, especially the fact that the state was at war and the capital passed from hand to hand of the warring parties. For example, it was during this turbulent time that the

credentials of one of the heads of the diplomatic mission K. Loskyi were signed in Vinnytsia on February 12, 1919, when the city had the status of the temporary capital of the Ukrainian People's Republic for two months.

In February 1920, the Ukrainian diplomatic mission in Sweden ceased to exist. Later, representatives of the Ukrainian diplomatic service of that time acted in the conditions of the actual loss of statehood, when the UPR was occupied by the Bolsheviks. The study also analyzes the issue of the future fate of the Mission leaders, who, after their official termination, continued their "diplomatic mission" in the scientific, cultural and other spheres. The Mission secretary of the Ukrainian People's Republic, the author of translations into Swedish O. Maidaniuk is a clear illustration. After completing his service, he remained in Stockholm and painted as an artist.

The article summarizes the results of the mission's key tasks in Sweden and the importance of its activities. The long-term result of the UPR diplomatic mission in Scandinavia was that in the 1940s the association "Ukrainian Community" was formed here quite quickly, with branches in Stockholm, Malmö and Örebro. Since its early days, the Ukrainian community in Sweden continues to carry out information and educational activities. Since 1954, through many decades, the Ukrainian community published «Scandinavian News» – newsletter covering European and Swedish news about Ukraine, its culture and history, in both Ukrainian and Swedish languages. Thus, the legacy of the diplomatic mission has been preserved and disseminated at the local and international levels.

Key words: The UPR diplomatic mission, K. Loskyi, V. Temnytskyi, the Social Democrats in Sweden, «Social-Demokraten».